

İstismar ve İhmale Uğramış ve Uğramamış Adölesanların Benlik Saygıları ve Ruhsal Durumlarının Belirlenmesi

Determination of Self-Esteem and Mental Status of Abused and Neglected and Non-Neglected Adolescent

Arzu Aydoğan^{1*}, Nermin Gürhan²

ÖZET

Amaç: Bu araştırma kurumlarda yaşayan istismar ve ihmale uğramış ve uğramamış adölesanların benlik saygılarını ve ruhsal durumlarını belirlemek amacıyla karşılaştırmalı olarak tanımlayıcı türde yapılmıştır. Gereç ve Yöntem: Araştırma Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunun Ankara ilinde bulunan yetiştirme yurtlarında yapılmıştır. Araştırma örneklemine yetiştirme yurtlarında yaşayan çalışmaya katılmayı kabul eden 208 adölesan alınmıştır. Bu adölesanların 68'i ailesinin yanında istismar ve ihmale uğradığı için kuruma yerleştirilmiş (araştırma grubu), 140'ı diğer sebeplerle (sosyoekonomik sebepler, ebeveyn terki, aile parçalanması vs.) kuruma yerleştirilmiştir (karşılaştırma grubu). Araştırma verileri kişisel bilgi formu, Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri ve Kısa Semptom Envanteri ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzdeleme, Ki-kare testi ve korelasyon testleri kullanılmıştır. Bulgular: Araştırmanın bulgularında istismar ve ihmale uğrayan adölesanlarla diğer sebeplerle kuruma yerleştirilen adölesanların benlik saygıları arasında anlamlı bir fark bulunamamış ($p>0,05$); her iki grubun benlik saygıları puan ortalamaları 54 olarak bulunmuştur. Araştırma ve karşılaştırma grubunun ruhsal durumlarını karşılaştırdığımızda her iki grubun ölçek alt puanları birbirine çok yakın bulunmuş aralarında istatistiksel olarak bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Sonuç: Her iki grubun da hostilité ve depresyon belirtileri yönünden riskli grubu oluşturdukları tespit edilmiştir. Adölesanların benlik saygıları ve ruhsal durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında benlik saygısı düşük olan adölesanların ruhsal belirti alt ölçek puanlarının da yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Adölesan, istismar ve ihmal, benlik saygısı, ruhsal belirti.

ABSTRACT

Aim: This is a comparative study comparing the self-esteem and the psychological states of the adolescents who accommodate in child-care institutes. **Material and Methods:** 208 volunteer adolescents from the government institute Society for the Protection of Children, Ankara participated in the study. 68 of these adolescents who were placed in the Society due to the abuse and neglect of their families formed the experimental group; 140 adolescents who were placed in the Society due to other reasons such as socio-economic conditions, being abandoned by their parents, dissolution of family, etc. formed the control group. The data collected through personal ID forms, Coopersmith Self-esteem Inventory, and Milyve Short Symptom Inventory. For data analysis the statistical techniques, frequency, percentage, chisquare test, and correlation tests were used. **Results:** The results revealed that the self-esteem average points for both groups were 54 and there was no significant difference ($p>0,05$) between the experimental and control groups with respect to self-esteem. When the psychological states of both groups were compared it was found that the bottom (lower) inventory points were almost similar and there was no significant difference ($p>0,05$) between the two. **Conclusions:** Both groups were identified as groups at risk with respect to the hostility and depression symptoms. When the correlation between self-esteem and psychological states of the adolescents was investigated it was found that those who had low self-esteem also had higher psychological symptom bottom (lower) inventory points. Implications of the study were also stated.

Key Words: Adolescent, abuse and neglect, self-esteem, psychological symptom

Received Date: 25.11-2019, **Accepted Date:** 09.01-2020

*¹ Dr, Sağlık Bilimleri niversitesi Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Etlik, Ankara

² Prof, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği, Tokat

Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Arzu AYDOĞAN, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Gülhane Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Kliniği, Etlik, Ankara

E-mail: aaydogan80@gmail.com

Arzu A., Nermin G., Determination of Self-Esteem And Mental Status of Abused and Neglected and Non-Neglected Adolescent TJFMPC, 2020;14 (1): 112-122.

DOI: 10.21763/tjfm.693155

GİRİŞ

Her şeyin hızla değişip geliştiği ve yaşam koşullarının her geçen gün zorlaştığı günümüzde, toplumların geleceği olan çocukların ve gençlerin her yönden sağlıklı olarak yetiştirilmelerinin önemi son derece büyüktür.¹ Toplumun geleceği olan adölesanların fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olması, kendi değerlerinin farkında olarak yetişmesi ve bu değerleri insanlığın yararına kullanabilmesi onlara sağlanacak olan koşullarla yakından ilgilidir. Bu yüzden çocukluk dönemi önemli gelişimsel dönemlerden biri olarak kabul edilmektedir. Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı olarak gelişmeleri için anne-baba ya da çocuğa bakan kişi ile çocuk arasındaki karşılıklı sevgi bağının kurulmasının önemi çok büyüktür.²

Çocukların fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan sağlıklı yetişmesini sağlamak ailenin yasalar ve geleneklerle belirlenen görevleri arasında yer almaktadır. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğum öncesinde başlamakta ve tüm yaşamı boyunca devam etmektedir. Çocuğun gelişiminde önemli bir süreç olan sosyalleşme, toplumsal normları öğrenme ve bu normlara uygun davranış gelişimi de aile ortamında gerçekleşmektedir. Bireysel gelişim içinde çocuk, kendi değerlerini ve benlik kavramını kendisi için önemli olan bireylerin ona verdikleri değer ve gösterdikleri davranış biçimleri doğrultusunda oluşturmaktadır.³ Ancak aile kimi durumlarda istismar ve ihmale zemin hazırlayan ve göz yuman bir sosyal ilişki sistemi de olabilmektedir.⁴ İstismar bireylerin ruhsal ve bedensel bütünlüğünü bozan davranışların tümü olarak tanımlanmaktadır.⁵ Çocukların ruh ve beden sağlığını bozan, gelişimlerini engelleyen istismar ve ihmal toplumsal bir sorundur. Bu kavram tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gittikçe daha fazla kaygı yaratan bir sorun haline gelmektedir. Bu sorunun uygun şekilde ele alınmaması çocukta yaşam boyu sürebilecek fiziksel ve duygusal izler bırakabilir.⁶ Sevgi, uygun uyarı, tutarlı tutumlar ile disiplin verilmesi gelişimi olumlu etkilerken; istismar ve her türlü ihmal çocuğun gelişim potansiyeline ulaşmasına engel olmaktadır.⁷ Bu çocuklarda aşırı içe dönüklük, aşırı pasiflik, her şeye boyun eğme, dış kontrol odaklı olma, mantıksız isteklerde bulunma, uyku bozuklukları, olumsuz benlik kavramı, depresyon, aşırı kaygı, fobi ve obsesyonları içine alan nevrotik tepkilerin yanı sıra yıkıcı davranışlar, hırsızlık, yalan söyleme, zulmetme gibi antisosyal davranışlar veya intihara

teşebbüs görülebilir. İstismar ve ihmale maruz kalan çocuklar kendilerini diğerlerinden farklı görmekte, mağdur haline gelmekten sorumlu olmadıklarını anlamak için mücadele etmektedirler. Çoğu kötü muamele görmesini kendi suçu olarak algılamakta ve hak ettiğine inanmaktadır ki bu da en sonunda benlik saygısını düşürmektedir.⁸ Benlik saygısı düşük olan adölesanlarda uykusuzluk, gerginlik, iştahsızlık, baş ağrısı, çarpıntı gibi belirtiler görüldüğü belirlenmiştir. Bu sonuçlar benlik saygısı ile ruh sağlığının arasında yakın bir ilişkinin olduğunu göstermektedir.^{3,9} Çocuk Hakları Sözleşmesinin ilgili maddeleri bu sözleşmeyi imzalayan devletlere, çocukların istismar ve ihmal edilmesini önleme ve bu çocuklar ile ailelerinin sağaltımını sağlama görevi vermiştir.¹ Kanunun temel felsefesi, çocuğun bakım ve korunmasını kendi “öz ailesi içinde” mümkün hale getirmek; ancak bu gerçekleşmiyorsa diğer bakım yollarına başvurmaktır. Diğer bakım yolları arasında öncelikle “koruyucu aile bakımı” yöntemine başvurulması önerilmektedir. “Kurum bakımı” ise, koruyucu aile bakımının çocuk için faydalı görülmediği veya koruyucu aile bakımı konusunda herhangi bir başvurunun olmadığı durumlarda önerilen bir yoldur. Ülkemizde ise yaygın olarak kullanılan model kurumlardır.^{2,10} Kurum bakımı altındaki adölesanların sorunlarının çözümünde Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK)’in 2828 sayılı Kanununun 15. maddesine göre hazırlanan Yetiştirme Yurtları Yönetmeliği’nde kurum profesyonellerinin etkin rol alması istenmektedir. Bu hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesinden sorumlu eğitimli personelin içinde hemşireler de yer almaktadır. Ülkemizde korunmaya muhtaç çocukların sağlık açısından izleminin nasıl yapılacağı yönetmeliklerle belirtilmektedir. Hemşireler, SHÇEK’in tüm kuruluşlarında görev yapan profesyonel meslek gruplarından birini oluşturmaktadır. Bu kuruluşlarda hemşirelerin verdikleri hizmet yönetmelikte belirtilmiştir.¹¹ Hemşireler belirtilen hizmetleri etkin bir şekilde yerine getirebilmeleri için, yetiştirme yurdunda kalan adölesanların geçmişte yaşadıkları olumsuz aile deneyimlerini ve kurum bakımından nasıl etkilendiklerini bilmeleri gereklidir. Özellikle istismar ve ihmalin bireylerde oldukça ciddi problemlere yol açtığını göz önüne alacak olursak bu gerekçeyle kuruma yerleştirilen adölesanların bakımına ayrıca eğilmek gerekmektedir.

Adölesanların psikolojik sorunlarının azalması tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de

koruma altındaki adölesanların geleceğe daha sorunsuz bir şekilde kazandırılması için önemlidir.³ Yukarıda sayılan gerekçelerden hareketle bu araştırmada ailesi veya bakım veren kişiler tarafından istismar ve ihmale uğradığı için kuruma yerleştirilen adölesanlarla diğer sosyal sebeplerle kuruma yerleştirilen adölesanların benlik saygıları ve ruhsal durumları karşılaştırılmıştır. Bu çalışmanın istismar ve ihmale uğrayan adölesanların benlik saygılarını ve ruhsal durumlarını belirlemede önemli bir veri olacağı ve kurumlarda hizmet veren sağlık çalışanlarına da yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Şekli

Araştırma istismar ve ihmale uğradığı için kuruma yerleştirilen adölesanlar ile diğer sebeplerle kuruma yerleştirilen adölesanların benlik saygıları ve ruhsal durumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Özellikleri

Araştırma, Ankara ilinde hizmet veren biri kız ve üçü erkek olmak üzere dört yetiştirme yurdunda yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini Ankara'da bulunan yetiştirme yurtları ve burada yaşayan 12 yaş üzeri toplam 296 adölesan oluşturmuştur. Araştırma evreninin tamamının çalışmaya alınması planlanmış ve uygulama Aralık 2009-Mayıs 2010 tarihleri arasında belirtilen yetiştirme yurtlarında yapılmıştır. Yetiştirme yurduna kayıtlı olan ve araştırmaya katılmayı kabul eden (zihinsel problemi olanlar, araştırmaya katılmak istemeyenler, farklı illerde üniversite eğitimine devam edenler, aile nakdi yardımında olanlar ve uygulamanın yapıldığı saatlerde çeşitli sebeplerle (işte çalışma, firar vs.) kurumda bulunamayan 88 adölesan dışında kalan) 208 adölesan araştırmamızın örneklemi oluşturmuştur.

Araştırmanın Değişkenleri

Araştırmanın bağımsız değişkenlerini araştırmaya katılan adölesanların sosyo-demografik özellikleri (yaş, eğitim durumu, yaşadığı yer, yaşamakta olduğu yerleşim birimi, görüştüğü aile üyeleri) oluşturmaktadır. Araştırmanın bağımlı değişkenleri araştırmaya katılan adölesanların benlik saygısı puanları ve saptanan psikolojik belirtilerin puanlarıdır.

Verilerin Toplanması

Veriler Aralık 2009-Mayıs 2010 tarihleri arasında yetiştirme yurtlarında yapılmıştır. Yetiştirme yurtlarında yaşayan örnekleme alınma ölçütlerini karşılayan adölesanlara veri toplama araçları uygulanmıştır (Kişisel Bilgi Formu, Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri, Kısa Semptom Envanteri). Verileri toplama araçlarının uygulanması 2009 Aralık ayında başlanmış ve 2010 Mayıs ayında son bulmuştur. İzin işlemi tamamlandıktan sonra araştırmanın yapılacağı kurumların müdürleri ve sosyal hizmet uzmanları ile iletişime geçilmiş araştırmanın içeriği anlatılmış ve daha sonra çocukların uygun oldukları gün ve saatlerde veriler toplanmaya başlanmıştır. Araştırmaya katılan grubun büyük kısmı eğitimlerine devam ettikleri için veriler genellikle etüt saatlerinde veya tatil günlerinde toplanmıştır. Veriler 12-15 yaş grubunda araştırmacı tarafından yüz yüze görüşme tekniği ile toplanmıştır. 15 yaş üstü gruplarda etüt salonlarında görüşmecisi eşliğinde toplu olarak toplanmıştır. İstismar ve ihmal sebebiyle kuruma yerleştirilen adölesanları belirleyebilmek için kurumlardaki görevli sosyal hizmet uzmanlarının da yardımı ile kurumdaki tüm çocukların dosyaları taranmış bu nedenle de çocuklara istismar ve ihmal ile ilgili soru yöneltilmemiştir.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından araştırma alanındaki literatür bilgileri taranarak çocuk istismarı ve ihmali alanında çalışan uzmanlardan görüş alınarak geliştirilmiştir. Form, açık ve kapalı uçlu olmak üzere toplam 21 maddeden oluşmaktadır.

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri

Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri kısa formu toplam 25 maddeden oluşmaktadır. Yüksek benlik saygısının göstergesi kabul edilen cevaplara dört puan verilmekte, yanlış cevaplara puan verilmemektedir. Ölçekle ilgili yapılan analitik çalışmalar, ölçeğin çok yönlü heterojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Ölçek yeni şekliyle kişinin lider olma, kendini kanıtlama, aşağı görme gibi kişisel yargıları yanında, ailesi ile ilgili tutumlarını da ölçme esnekliğine sahiptir. Ölçeğin orijinalinin güvenilirlik katsayısı $r=0,90$; geçerlilik katsayısı $r=0,55$ ve üç yıl aralıkla $r=0,70$ olarak bulunmuştur. Envanteri ilk kez Türkçe'ye çevirerek ülkemizde uygulayan kişi Özoğul (1988)'dur. Araştırmacı ilkokul 4. ve 5. sınıfta okuyan 120 öğrenci üzerinde yaptığı incelemede aracın güvenilirlik katsayısını 0.77 olarak bulmuştur. Lise öğrencileri üzerinde güvenilirlik çalışması yapan Pişkin (1997) ise Kuder Richardson-20 sonuçlarına göre toplam puanda kızlar için 0.82 erkekler için ise 0.81 değerlerini bulmuştur. Bu bulgular Coopersmith Benlik Saygısı Envanteri Kısa Formunun geçerli ve güvenilir bir araç olduğunu göstermektedir.¹²

Kısa Semptom Envanteri

Kısa Semptom Envanteri (KSE), Derogatis tarafından geliştirilmiş 53 maddelik kendini değerlendirme türü bir envanterdir. Normal örneklemelerde olduğu gibi, çeşitli psikiyatrik ve medikal hastalarda da ortaya çıkabilecek bazı psikolojik semptomları yakalamak amacıyla geliştirilmiş çok boyutlu bir belirti (semptom) tarama ölçeğidir. 9 alt ölçek ve 3 küresel indeksten oluşmaktadır. Ölçeğin ülkemiz için uyarlanması Şahin ve Batıgün tarafından yapılmıştır.¹³ Ölçeğin geçerliği ve güvenilirliği ile ilgili yapılmış pek çok araştırma mevcuttur. Derogatis, bir çalışmada, dokuz alt ölçek için iç tutarlılık katsayılarının 0.71 (psikotizizm) ile 0.85 (depresyon) arasında değiştiğini belirtmektedir. Ayrıca 60 normal yetişkin üzerinde iki hafta ara ile yapılan test-tekrar test güvenilirlik katsayıları, $r=0.68$ (somatizasyon) ve $r=0.91$ (fobik anksiyete) arasında değişmektedir. Üç global rahatsızlık ölçeğinde ise bu katsayıların $r=0.90$ (RCİ), $r=0.87$ (BTİ) ve $r=0.80$ (SRİ) oldukları görülmüştür. Ölçeğin toplam puanı üzerinden bulunan Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları üç ayrı çalışmada 0.96 ve 0.95 olmuştur. Alt

ölçeklerden elde edilen katsayılar ise 0.55 ve 0.86 arasında değişmektedir. Ölçek dokuz alt ölçek, üç küresel (global) indeks ve ek maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin alt ölçekleri, somatizasyon (S) (2, 7, 23, 29, 30, 33, 37. maddeler), obsesif-kompulsif bozukluk (OKB) (5, 15, 26, 27, 32, 36. maddeler), kişiler arası duyarlılık (KD) (20, 21, 22, 42. maddeler), depresyon (D) (9, 16, 17, 18, 35, 50. maddeler), anksiyete bozukluğu (AB) (1, 12, 19, 38, 45, 49. maddeler), hostilite (H) (6, 13, 40, 41, 46. maddeler), fobik anksiyete (FA) (8, 28, 31, 43, 47. maddeler), paranoit düşünceler (PD) (4, 10, 24, 48, 51. maddeler) ve psikotizizm (P)'dir (3, 14, 34, 44, 53. maddeler). Ek maddeler (EM) (11, 25, 39, 52. maddeler) yeme içme bozuklukları, uyku bozukluğu, ölüm ve ölüm üzerine düşünceler ve suçluluk duyguları ile ilgili maddelerden oluşmaktadır. Son 15 gün içerisinde var olan durumları değerlendirmek için kullanılmaktadır. Ölçekte 0 (hiç)'dan 1 (çok az)'e kadar olan puanlar normal sınırlarda kabul edilmektedir. Daha yüksek puanlar giderek artan patolojiyi göstermektedir. Ölçek maddeleri, "hiç/biraz var/orta derecede var/epey var/çok fazla var" ifadelerine sırasıyla karşılık gelen 0, 1, 2, 3, 4 puanları ile puanlanmaktadır. Ölçekten alınan toplam puanların yüksekliği bireylerin ruhsal belirtilerinin arttığını gösterir.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen veriler araştırmacı tarafından SPSS 15.0 (Statistical Package For Social Science) paket programı kullanılarak bilgisayara aktarılmış ve değerlendirilmiştir. Adölesanlara ait özellikler gruplandırılarak frekans ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Araştırmada elde edilen verilerin değerlendirilmesinde Ki-kare (Chi-square) testi kullanılarak istatistiksel analiz ve yorumları yapılmıştır. Ayrıca değerlendirmede korelasyon yöntemi de kullanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın uygulanabilmesi için Ankara Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden 10 Kasım 2009 tarihli ve SAYI B.02.1.SHÇEK.072.02.00/ 605.01-1011 numaralı karar ile yazılı izin alınmıştır. Ayrıca yetiştirme yurtlarının müdürleri, sosyal hizmet uzmanları ve grup öğretmenleri ile görüşülmüş ve araştırma hakkında bilgi verilmiştir. Örneklem

alınan adölesanlara, çalışmanın amacı açıklanmış, veri toplama araçları tanıtılmış ve sözlü olarak izinleri alınmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul eden bireyler örnekleme dâhil edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma örneklemini yetiştirme yurtlarında yaşayan adölesanlar oluşturmaktadır. Büyük çoğunluğun eğitime devam etmeleri nedeni ile mesai saatlerinde kurumda bulunamamaları, etüt saatlerinde de ödevlerini yetiştirememesi gibi kaygılarından dolayı araştırmaya zaman ayırma konusunda zorluk yaşadıkları gözlenmiştir.

BULGULAR

Adölesanların %32,7'si istismar ve ihmal sebebiyle kuruma yerleştirilmiştir. Araştırmaya katılanların %57,2'si erkek, %42,8'i kızdır. Cinsiyetleri ve yaşları istismar ve ihmal görme durumları ile karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0,05$). İstismar ve ihmal sebebiyle gelenlerin %60,3'ü kızdır ve %50'si 12-14 yaş arasındadır. Eğitim durumlarına bakıldığında %49'u ilköğretime, %42,3'ü ise liseye devam etmektedir; %8,7 adölesan hiç okula gitmemiş veya farklı sebeplerle okuldan ayrılmışlardır.

Eğitim durumları ve istismar ve ihmal görme durumlarının arasındaki ilişkiye bakıldığında aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). İstismar ve ihmal sebebiyle kuruma yerleştirilen adölesanların %60,3'ü ilköğretim çağındadırlar. Adölesanların %46,56'sı Ankara'da doğmuş olup, %63'ünün anne ve babası hayattadır. Çalışmamızda istismar ve ihmale uğrayan adölesanların %77,9'unun anne ve babasının hayatta olduğu; %72,1'inin kuruma yerleştirilmeden önce anne ve babasıyla yaşamakta oldukları tespit edilmiştir. Adölesanların %59,6'sı beş yıldan daha uzun süredir kurumda yaşamakta olup %76,9'u yetiştirme yurdunda yaşamaktan memnundur.

Adölesanların kuruma geliş nedenleriyle benlik saygıları arasındaki ilişkiye bakıldığında aralarında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. İstismar ve ihmal ile gelen adölesanların %41,2'sinde düşük benlik saygısı görülürken diğer sebeplerle kurumlara yerleştirilen adölesanların %40'ında düşük benlik saygısı saptanmıştır.

Adölesanların benlik saygıları puan ortalamalarına bakıldığında istismar ve ihmal ile gelenler ile diğer sebeplerle gelenlerin puan ortalamaları 54 olarak bulunmuştur.

Tablo 1: Adölesanların Benlik Saygılarının Kuruma Geliş Nedenleriyle Karşılaştırılması ve Benlik Saygısı Puan Ortalamaları

BENLİK SAYGISI								
GELİŞ NEDENİ	Düşük Benlik Saygısı	Normal Benlik Saygısı	Toplam	Puan Ortalamaları				
	n (%)	n (%)	n (%)	n	$\bar{X}$	SS	t	p
İstismar ve İhmal	28 (41,2)	40 (58,8)	68 (32,7)	68	54,88	16,3	0,18	>0,05
Diğer	56 (40)	84 (60)	140 (67,3)	140	54,48	13,97		
Toplam	84 (40,4)	124 (59,6)	208 (100)	208	54,61	14,74		

Tablo 2: Adölesaların Ruhsal Belirti Puan Ortalamalarının Dağılımı

Ruhsal Belirtiler	Geliş Nedenleri									
	İstimar ve İhmal					Diğer				
	n	$\bar{X}$	SS	Min.	Max.	n	$\bar{X}$	SS	Min.	Max.
Somatizasyon	68	1,14	0,9	0	3,6	140	1,13	1	0	4,5
Obsesif-Kompulsif Bozukluk	68	1,5	0,98	0	4	140	1,4	0,99	0	4,5
Kişisel Duyarlılık	68	1,35	1,23	0	4	140	1,36	1,13	0	4
Depresyon	68	1,52	1,3	0	4,3	140	1,5	1,14	0	4,5
Anksiyete Bozukluğu	68	1,42	1,17	0	4,3	140	1,42	1,11	0	4,5
Hostilite	68	1,65	1,19	0	4,5	140	1,55	1,11	0	4,5
Fobik Anksiyete	68	1,37	1,1	0	4,4	140	1,26	1,02	0	4,5
Paranoit Düşünce	68	1,44	1,08	0	4,2	140	1,5	1,06	0	4,5
Psikotizm	68	1,23	1,1	0	4,2	140	1,29	1	0	4,4
Ek Maddeler	68	1,29	1,17	0	4	140	1,21	1,03	0	4
Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi	68	0,35	0,2	0	4	140	0,34	0,18	0	4
Belirti Toplam İndeksi	68	30,85	13,03	0	53	140	27,06	14,12	0	53
Semptom Rahatsızlık İndeksi	68	0,16	0,02	0	4	140	0,02	0,05	0	4

Tablo 2’de adölesaların ruhsal belirti puan ortalamalarına göre dağılımı bulunmaktadır. İstismar ve ihmal sebebiyle kuruma yerleştirilen adölesaların 9 alt ölçek ve ek maddelerden aldıkları puan ortalamaları en yüksekten en düşüğe sırasıyla hostilite (1,65), depresyon (1,52), obsesif kompulsif bozukluk (1,5), paranoit düşünce (1,44), anksiyete bozukluğu (1,42), fobik anksiyete (1,37), kişisel duyarlılık (1,35), ek maddeler (1,29), psikotizm (1,23) ve somatizasyondur (1,14). Diğer sebeplerle gelen adölesaların aldıkları puan ortalamaları en yüksekten düşüğe sırasıyla hostilite (1,55), depresyon (1,5), paranoit düşünce (1,5), anksiyete bozukluğu (1,42), obsesif kompulsif bozukluk (1,4), kişisel duyarlılık (1,36), psikotizm

(1,29), fobik anksiyete (1,26), ek maddeler (1,03) ve somatizasyondur (1,13). Belirtilere göre psikolojik belirti puan ortalamalarını değerlendirirken 0-1,50 arası puanlama normal; 1,51 ve üzeri yüksek psikolojik belirti ve risk olduğunu göstermektedir. Bu doğrultuda ruhsal belirtilerden alınan puan ortalamalarına bakacak olursak araştırma grubundaki adölesaların hostilite ve depresyon karşılaştırma grubundaki adölesaların ise hostilite yönünden risk altında olduğunu, depresyon ve paranoit düşünce puanlarının da sınırdan olduğunu görmekteyiz.

Araştırma ve karşılaştırma grubunun ruhsal belirtilerini karşılaştırdığımızda her iki grup arasında da istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunamamıştır. Sonuçlar incelendiğinde istismar ve ihmale uğrayan grubun %26,5’inde yüksek depresyon belirtileri görülürken karşılaştırma grubunun %24,3’ünde yüksek depresyon belirtileri görülmüştür. Diğer alt maddeler arasında da her iki grupta tespit edilen ruhsal belirtilerin yüzdeleri birbirine çok yakındır.

Adölesanların benlik saygısı puan ortalamaları ile ruhsal durumları arasındaki ilişkiye bakıldığında somatizasyon alt ölçek puanları ($r=-0,14$; $p<0,05$) ve paranoit düşünce alt ölçek puanları ($r=-0,16$; $p<0,05$) ile benlik saygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur. Anksiyete bozukluğu alt ölçek puanları ($r=-0,12$; $p=0,06$) anlamlılık seviyesine çok yaklaşmıştır.

Tablo 3: Benlik Saygısı Puanlarıyla Ruhsal Belirti Puanları Arasındaki Korelasyon (n=208)

Ruhsal Belirtiler	Benlik Saygısı	
	r	p
Somatizasyon	-0,14	0,04
Obsesif-Kompulsif Bozukluk	-0,92	0,18
Kişisel Duyarlılık	-0,83	0,25
Depresyon	-0,14	0,44
Anksiyete Bozukluğu	-0,12	0,06
Hostilite	-0,09	0,15
Fobik Anksiyete	-0,09	0,16
Paranoit Düşünce	-0,16	0,01
Psikotizm	-0,11	0,1
Ek Maddeler	-0,06	0,35
Rahatsızlık Ciddiyeti İndeksi	-0,11	0,09
Belirti Toplam İndeksi	0,01	0,78
Semptom Rahatsızlık İndeksi	-0,33	0,67

TARTIŞMA

Araştırmamızda her iki grubunda benlik saygısı puan ortalamaları 54 olarak saptanmıştır. Bulunan değer her ne kadar düşük benlik saygısı grubuna girmese de sınırın 50 olduğunu göz önüne aldığımızda her iki grubunda benlik saygısı puan

ortalamalarının alt sınıra çok yakın olduğunu görmekteyiz. Araştırma ve karşılaştırma grubundaki adölesanların benlik saygısı puan ortalamalarının birbiri ile aynı çıkması, her iki gruptaki adölesanların kurumda yaşıyor olmalarına bağlı olabileceği düşünülmektedir. İstismar ve ihmal ile kuruma gelen

adölesanların kurumda buldukları süre içinde kurum çalışanları tarafından iyi bir şekilde desteklendikleri için kuruma gelmeden önce herhangi bir istismar ve ihmale uğramamış olarak kuruma gelen çocuklarla aynı düzeye getirilmiş olabilecekleri düşünülebilir.

Washington (1989), yaptığı çalışmasında Ankara ilindeki yetiştirme yurtlarında kalan 10-12 yaş grubu çocukların benlik saygısı seviyelerini aileleri yanında kalan çocuklardan daha düşük bulmuştur. Kutlu (1992), Malatya ilinde yaptığı çalışmasında kurum bakımında kalan 13-18 yaş arası ergenlerin ailesi yanında kalan ergenlerden daha düşük benlik saygısına sahip olduğunu bulmuştur.¹⁴

Adölesan döneme özgü yaşanan sorunların bazıları: geleceğe ilişkin belirsizliğin varlığı, eğitime devam edip edemeyecekleri, eğitime devam etmezlerse yaşantılarını nasıl sürdürecekleri, karşı cinsle ilişkilerinde yaşanabilen belirsizlikler ve önlerinde uygun bir rol modellerinin bulunmayışı, kendileri için önemli olan bireylerin olumsuz yargıları ya da hiç geri bildirim alamamalarıdır. Ayrıca adölesanların kurumdan kuruma aktarılmaları, kurum ortamındaki çalışan personelin değişikliği sabit bir kişiye olan güven duygusunun gelişmemesi ve kurumda sevgi gereksinimlerinin yeterince karşılanamaması gibi gerçekler adölesanlarda sorunlara yol açabilmekte ve benlik saygıları da yaşanan bu sorunlar paralelinde düşük olabilmektedir. Belirtilen tüm bu belirsizlikleri göz önüne aldığımızda araştırma ve karşılaştırma grubundaki adölesanların benlik saygıları puan ortalamaları arasında farkın olmaması her iki grubunda aynı ortamda ve aynı yaşam tarzında yaşamalarından dolayı olduğu düşünülmektedir.

Adölesanların ruhsal belirti puan ortalamalarının dağılımına baktığımızda araştırma grubunda hostilite, depresyon ve obsesif kompulsif bozukluk belirti puanları ilk üç sırada yer alırken; karşılaştırma grubunda hostilite, depresyon ve

paranoit düşünce belirti puanları ilk üç sıradadır. Her iki grubunda ruhsal belirti puanları birbirine çok yakın olup aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Her iki grupta da tespit edilen en yüksek ruhsal belirti depresyondur. Araştırma ve karşılaştırma grubu arasında istatistiksel olarak bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Grubun tamamına baktığımızda %25 oranında yüksek depresyon belirtilerinin tespit edildiğini görmekteyiz. Depresyon belirtilerini %23 ile yüksek hostilite belirtileri, %22 ile yüksek paranoit düşünce belirtileri ve %20,7 ile de yüksek anksiyete bozukluğu belirtileri takip etmektedir.

Anne ve babanın ayrılık, boşanma ve evlilik çatışmaları çocuklarda sıklıkla davranış bozukluklarına neden olmaktadır. Yetiştirme yurdundaki çocukların büyük bir kısmının aile ilişkileri olmadığı için çocuklarda birtakım ruhsal problemlerin olması da kaçınılmaz olmaktadır. 1974 yılında Etimesgut Fatma Üçer Yetiştirme yurdunda yapılan, çocuklarda görülen psikiyatrik belirtileri araştıran çalışmaya göre de yetiştirme yurdunda yaşayan çocuklarda ruhsal gelişim bozuklukları görülmektedir. Bu durumda yurtta kalmak, önemli bir risk faktörü niteliğini taşımaktadır.¹⁵

Ülkemizde ve yurt dışında yapılan birçok araştırmada ailenin çocuğun yaşamındaki önemini ve yerini destekleyen sonuçlar verirken pek çoğu da yetiştirme yurtlarında yaşayan çocukların sosyal, fiziksel ve psikolojik gereksinimleri yönünden aileleri yanında yaşayan yaşlılarına oranla daha geride bulduklarını göstermektedir.

Almqvist yaptığı araştırmada, çocukluk döneminde kurumsal bakım ve çocuk sağlığının genç insanların psikolojik sağlığıyla olan ilişkisini araştırmıştır. Bu araştırma için 482 kurum deneyimi geçirmiş Finli çocuğun davranışları 21 yaşına gelinceye kadar kontrol edilerek izlenmiş ve kurumsal bakım görmüş çocuklar ile aileleri tarafından yetiştirilmiş çocuklar ruh sağlığı

yönünden karşılaştırılmıştır. 15 ile 21 yaş arası çocukların psikiyatrik durumları gözlenerek kaydedilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, kurum bakım yaşantısı geçirmiş olanların, aileleriyle yaşayanlardan daha fazla sorunlu olduklarını göstermiştir.¹⁵

Frank ve Klass (1996) yaptıkları çalışmada, yetiştirme yurdundaki bakımın bulaşıcı hastalıklar, beslenme ve büyüme, bilişsel gelişim, sosyal ve duygusal gelişim ile fiziksel ve cinsel istismar açısından kısa ve uzun vadede riskler taşıdığını belirtmişlerdir. Kısa süreli bakımlarda yetiştirme yurtlarının dil gelişimi ve hastalıklar açısından ciddi tehditler oluştururken, uzun süreli bakımlarda da çocuklardaki fiziksel gelişimi ilk çocukluk yıllarından başlayarak gittikçe artan bir oranda geriletmiş ve onları psikolojik anlamda zayıflatarak verimsiz bir yetişkin haline dönüştürdüğünü tespit etmişlerdir.¹⁶

Aile ve kurum ortamında büyüyen çocukları karşılaştıran Ekşi (1990); aile ortamında büyüyen çocukların dengeli bir şekilde büyümekte olduklarını, böylelikle onların ergenlik dönemlerinde başkalarıyla rahat ve kendilerine güvenerek ilişki kurduklarını, kendilerine ait değerleri bulmada, kendi rollerini kazanmada daha başarılı olduklarını vurgulamıştır.¹⁷ Bizim çalışmamızda da her iki grubun yetiştirme yurdunda yaşıyor olmaları, mevcut olan olumsuzlukları araştırma ve karşılaştırma grubunun ortak yaşıyor olmaları, ruhsal belirti puanlarının birbirine çok yakın olmasına ve aralarında istatistiksel olarak anlamlı farkın olmamasına ($p>0,05$) neden olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın son aşamasında örneklem grubunun benlik saygıları ile ruhsal belirtileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Somatizasyon (S) ve psikotizm (P) alt ölçek puanları ile benlik saygı puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Ruhsal belirtilerin tüm alt

başlıkları (S, OKB, KD, D, AB, H, FA, PD, P), ek maddeler ve iki global indeks (RCİ, SRI) ile benlik saygıları puanları arasında negatif yönlü ilişki bulunmuştur (Tablo 5). Ruhsal belirtiler arttıkça benlik saygısı puanları düşmekte veya benlik saygısı düşük olan bireylerin ruhsal belirtilerinde artış gözlenmektedir.

Çuhadaroğlu (1989) Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve standart görüşme tekniklerini kullanarak 15-18 yaş grubundaki adölesanlarla yaptığı araştırmasında, psikiyatrik yakınmaları olan adölesanların benlik saygısı puanlarının daha düşük olduğunu ya da benlik saygısı düşük olan adölesanlarda psikiyatrik yakınmaların görülme eğiliminin arttığını belirtmektedir.¹⁸

Coleman ve Hendry (1990) yüksek benlik saygısına sahip olanların mutlu, sağlıklı, üretken ve başarılı olmak için eğilim gösterdiklerini, güçlükleri yenmek için daha uzun süre çaba harcadıklarını, gece daha iyi uyduklarını, daha az ülsere yakalanma riskleri olduğunu, diğerlerini kabul ve yaşatmalarının baskılarına daha az eğilim gösterdiklerini; düşük benlik saygısına sahip olanların ise endişeli, karamsar, gelecek hakkında olumsuz düşünceleri olan ve başarısızlık eğilimleri olan bireyler olduklarını belirtmiştir. Kassın (1998) ise düşük benlik saygısına sahip bireylerin başarısızlığı bekleme, sinirli olma, daha az gayret gösterme gibi özellikler sergilediklerini ve yaşamdaki önemli şeyleri göz ardı edebileceklerini; ayrıca başarısız olduklarında kendilerine değersiz ve yeteneksiz gibi suçlamalarda bulunabileceklerini ifade etmiştir.¹⁹

Gullion ve arkadaşlarının (2003) Coopersmith Benlik Saygısı Envanterini kullanarak yaptıkları araştırmalarında psikiyatrik problemleri olan ve olmayan adölesanları karşılaştırmıştır. Benlik saygısı düşük olan adölesanların psikolojik belirtilerinin daha fazla olduğunu, benlik saygısı

yüksek olan adölesanlarda ise psikolojik belirti olmadığını saptamışlardır.²⁰

Değişim, yaşam boyunca gelişime bağlı olarak kaçınılmaz ve süreklilik gösteren bir kavramdır. Bütün gelişim dönemlerinde bireylerin gösterdiği değişimlerden söz edilmektedir; ancak adölesan dönemi, duygusal ve sosyal değişimlerin en yoğun yaşandığı gelişim dönemidir. Bu dönem, bireyin kişiliğinin oluştuğu ve kendine özgü bir birey haline geldiği temel bir dönemdir. Adölesan dönemi, insan yaşamında kimlik gelişimi, rollerin belirlenmesi ve meslek seçimi gibi önemli gelişmelerin yaşandığı zorlu bir geçiş dönemidir.²¹ Olumlu bir kimlik oluşturma adölesanın ruhsal sağlığı ile de yakından ilişkilidir. Böyle kritik bir dönemde adölesanların desteklenmesi oldukça önemlidir. Kurumlarda görev yapan sağlık çalışanları, adölesanları APA'nın belirttiği ölçütler doğrultusunda düzenli olarak gözlemlemeli ve bu süreçte göze çarpan normalden sapmaları erken dönemde tespit edebilmelidir. Tespit edilen adölesanların desteklenmesi, karşılıklı güven ortamının sağlanması, olumlu geri bildirimlerin verilmesi ile benlik saygılarının yükseltilmesi ve ruhsal problemlerin gelişmesi de önenebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara yönelik olarak çalışmanın daha geniş bir örnekleme farklı illerdeki yetiştirme yurtları da çalışmaya dâhil edilerek uygulanabilir. Ayrıca istismar ve ihmalin adölesanlar üzerinde meydana getirdiği etkiyi daha iyi tespit edebilmek için üçüncü bir grup olarak ailelerinin yanında yaşayan adölesanların da örneklem grubuna dâhil edilmeleri önerilmektedir. Kurumlarda görev yapan sağlık çalışanlarının adölesanların benlik saygılarını yükseltecek şekilde bakım planlarını hazırlamaları, onlarla karşılıklı güven ortamı oluşturarak görüşmeler yapmaları ve

var olan problemleri erken dönemde tespit ederek sorunlu adölesanları öncelikli olarak ele almalarının adölesanların benlik saygılarını olumlu yönde geliştireceği düşünülmektedir. Sosyal ilişkileri kuvvetli olan bireylerin benlik saygılarının da olumlu yönde etkilendiğini göz önüne alırsak kurum çalışanlarının adölesanların sosyal ilişkilerini güçlendirebilmeleri için uygun ortamları oluşturmalarının sağlanması ve ihtiyaç duyan tüm adölesanlara psikiyatrik desteğin profesyonel ellerden ulaşmasının sağlanması önerilebilir.

Araştırma, 3.Uluslararası 7.Ulusal Psikiyatri Hemşireliği Kongresi, 1-3 Eylül 2014, Ankara'da sözel bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. Ünal F. Ailede Çocuk İstismarı ve İhmali. TSA Dergisi 2008;1(12):9-18.
2. Şimşek Z, Erol N, Öztıp D, Özer Özcan Ö. Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örnekleme Karşılaştırmalı Bir Araştırma. Türk Psikiyatri Dergisi 2008;19(3):235-46.
3. Çavuşoğlu H, Çetin H. Yetiştirme Yurtlarındaki Adölesanların Benlik Saygıları ve Psikolojik Belirtileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi 2009;2(4):137-144.
4. Bayramođlu S. Aile İçi Şiddet Konusunda Yasal Koruma ve Düzenlemeler. Çocuk ve Şiddet Çalıştayı, İstanbul Tabip Odası Aralık 2009;76-88.
5. Gökdağ D. Aile İçi Şiddet ve Çocuk İstismarı. Aile Psikolojisi ve Eğitimi, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi 2002;67-78.
6. Şahin F. Çocuğun Fiziksel, Cinsel ve Duygusal İstismarı. Çocuk ve Şiddet Çalıştayı, İstanbul Tabip Odası Aralık 2009;24-26.
7. Özmert EN. Erken Çocukluk Döneminin Desteklenmesi-III: Aile. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi 2006;49:256-273.

8. Sarıbeyoğlu NS. Lise Öğrencilerinde Aile İçi Çocuk İstismarı ile Zorbalık Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 2007;s:33.
9. Harper JF, Marshall E. Adolescents' problems and Their Relationship to Self Esteem. Adolescence 1991;26(104):799-808.
10. Şenocak H. Korunmaya Muhtaç Çocuklara Sağlanan Bakım Yöntemleri. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi 2006;51:177-228.
11. Çetin H. Korunmaya Muhtaç Çocukların Bakımı Nasıl Olmalıdır? Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi 2008;3(9):141-46.
12. Çevik Büyükşahin G, Atıcı M. Lise. 3.Sınıf Öğrencilerinin Arkadaşlık İlişkilerinin Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2008;17(2):35-50.
13. Şahin NH, Batıgün AD, Uğurtaş S. Kısa semptom envanteri (KSE): ergenler için kullanımının geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı. Türk Psikiyatri Dergisi 2002;13(2):125-135.
14. Cebe F. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yetiştirme Yurtlarında Barınan Çocukların "Benlik Saygısı" "Depresyon" "Kaygı" Skorlarının Ailesi Yanında Kalan Çocuklarla Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, 2005;s:68-69.
15. Yılmaz A. Yetiştirme Yurdunda Yaşayan Çocukların Genel Ruh Sağlığı Durumlarının Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2005;s:48-51.
16. Tümkaya S. Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 2005;3(4):445-459.
17. Şahin NH, Batıgün AD, Uğurtaş S. Kısa semptom envanteri (KSE): ergenler için kullanımının geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı. Türk Psikiyatri Dergisi 2002;13(2):125-135.
18. Çetin Çuhadaroğlu F. Adölesanlarda Özdeğerlilik Duygusu ve Çeşitli Psikopatolojik Durumlarla İlişkisi. Düşünen Adam Dergisi 1989;3(3):71-5.
19. Uyanık Balat G, Akman B. Farklı Sosyoekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2004;14(2):175-183.
20. Gullion MS, Crocg MA, Bailey PE. The Relationship self-Esteem and Psychiatric Disorders in Adolescents. European Psychiatry 2003;18:59-62.
21. Kararımak Ö.,Kocabaş Özeke E., Toker N. Ergenlerde Olumsuz Kimlik Gelişiminin Önlenmesine Yönelik Aile Rehberlik Programı. Yaşadıkça Eğitim, 2016; 30(2):1-20.